

SOVYETLER DÖNEMİNDE KAZAKLARIN GÖÇ HAREKETLERİ VE ANADOLU'DA (ALTAY KÖYÜ'NDE) İSKÂN EDİLİŞLERİ

Dr. Mustafa KALKAN*

ÖZ: Sovyetler Birliği döneminde J. Stalin'in kolektivizasyon politikasının kurbanı olan Kazak halkı ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Çin'e göç eden Kazaklar daha sonra Tibet'e oradan Hindistan'a (Pakistan'a) daha sonrada Türkiye'ye göç etmişlerdir. Komünist Çin'in yapmış olduğu katliamlar ve oldukça ağır olan yolculuk şartları binlerce insanın ölümüne sebebiyet vermiştir.

Uzun bir yolu büyük kayıplar vererek kateden Kazakların acı dolu yaşam seyirleri bu çalışmada ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazaklar, Altay Köyü, J. Stalin, Kolektivizasyon, Sovyetler, Çin, Doğu Türkistan.

Emigration Movements of the Kazakh Turks During Soviet Era And Their Settlement in Anatolia (The Village of Altay)

ABSTRACT: The Kazakh Turks who were the victims of Stalin's collectivization policy had to leave their country and emigrate to other lands. The Kazak Turks who left for China emigrated to Tibet first then India and finally to Turkey.

Due to the genocide carried out by Communist China and harshness of the travel conditions, thousands of Kazakhs lost their lives. The tragedy of The Kazakh Turks is the main topic of this study.

Key Words: Kazakhs, the village of Altay, J. Stalin, Collectivization, Soviet, China, East Turkistan.

Kazak adı, ilmi literatürde eski tarihlere kadar uzanan bir okunuş şekline sahiptir. Kazak adı; “erkek”, “er”, “yiğit”, “kişi” “bağımsız kişi”, “özgür-hür” ve “selsayak (yurtsuz)” anlamına geldiği gibi, mevcut terminoloji üzerine çalışan A. N. Samayloviç'e göre “evsiz, yersiz ve

* Yusuf Balasagun Kırgız Millî Devlet Üni. Orta Asya Halkları Böl. Öğr. Üy kazakhan2000@yahoo.com, www.kazakhan.org

kovulmuş” manası da taşır (*Samayloviç, 1957: 95-104; Gömeç, 2003:69*). Yine bu terminoloji hakkında tetkiklerde bulunan P. Butkov ise Kazak adının anlamını; “çıplak, aç susuz”, “fakir” “gözcü”, “sınır bekçisi” ve “caldangan sarbaz =donanımlı asker” şeklinde açıklamaktadır (*Butkov, 1822:23; Saray, 1997:373-374*).

Eski Türk tarihinin otoritelerinden W. Eberhard’ın tespitine göre Kazak etnonimi V.-IX. asırlarda “Ho-sa-k’o” şeklinde görülmektedir (*Eberhard, 1996:152*). Türkolog V. V. Radlof ise bu adı, “Yenisey”de bulunan ve VIII. yüzyıla tarihlenen eski Türk kitabelerindeki metinde “**kazgakım oğlum**” (menin asırap algan uldarım) şeklinde” okumaktadır¹. Çin yıllıklarına dayalı olarak verdiği bilgiler ışığında Nimet Minjan: “Kazak adının Tang Sülalesi döneminde Aral ve Hazar denizleri arasında yaşayan halk şeklinde bilindiğini (VII.-VIII. yüzyıllarda) “kasa” ve “hasa” okunuşuyla görüldüğünü belirtmektedir (*Minjan, 1994:19,32*).

Kazaklar, tarihi kayıtlarda XV. yüzyılda düzenli siyasî teşekkül şeklinde yapılanan bir halk olarak bilinmektedir. Kazaklar siyasî teşekkül olarak yapılanmadan önce de, Kıpçak boyları arasında yer almış ve aktif bir şekilde iç mücadelelere dâhil olmuşlardır. Kazakların kalabalık Kıpçak grupları arasında varlıklarını güçlü bir şekilde korumaları bile büyük bir başarı olarak kabul edilebilir. Kazaklar çok farklı etnik topluluklar arasında hem kültürel özelliklerini hem de fizyonomik hususiyetlerini muhafaza etmeyi büyük ölçü de başarmışlardır. Konumuzun arka planının tam olarak kavranabilmesi için Kazaklar hakkında kısa da olsa bazı bilgilerin verilmesi gerekir.

Kazaklar konar-göçer boylardan bir araya gelmiş oldukları için Merkezî (Orta) Asya’nın yaşam biçimini çok iyi bir şekilde öğrenmiş, dinamik unsur olan süvari birlikleri sayesinde uzun mesafelere ulaşmanın yollarını aramışlardır. Bu mesafeler dönemin en hızlı taşıma aracı olan ve bölgenin fizikî yapısına en uygun hususiyetleri taşıyan atlar sayesinde kısa zamanda kat edilmiş ve düşmanlar dize getirilmiştir. Bir Kazak için düşman diye tanımlanabilecek ordu yine aynı yaşam biçimine sahip olan başka bir boy olmuş, yerleşik halklar dikkate bile alınmamıştır. At hayvancılığında zenginlik kaynağı olarak kabul görmüş, tarım yerleşiklerin bildiği bir maişet tarzı olarak benimsenmiştir.

Kazaklar, Türk halkları arasında kuzey (yada Kıpçak) grubu (*Menges, 2000:114-115*) olarak bilinen uzaklığı itibari ile hem de etnik hususiyetleriyle bizlere yani Oğuz (Türkmen) topluluklarına çok da yakın bir kompozisyon çizmezler. Görünen farklılıklar aradaki mesafe ve kulla-

¹ Makale hakeminin ifadesine göre, V.V. Radlof’un “kazgakım oğlum” açıklamasındaki okuyuş şekli yanlıştır; okunuşun orijinali Kazak değil “Kasar”dır. Ayrıca raportör böyle bir kitabenin mevcut olmadığını belirtmektedir. Bu alıntı, W. Radloff, *Die altturkischriften der Mongolei*, St. Peterbourg, 1894, s. 362’den tercüme edilerek alınmıştır.

nılan dilin zaman içinde geçirdiği değişim seyrine bağlı olarak kendini gösterir. Bu farklılık, bir nebze olsa anavatanımızı terk etmemizden ve orijinimizden kopmamızdan kaynaklanmaktadır. Yani Anadolu Türkleri, merkezden uzaklaşarak zaman içinde farklı kültürlerle temas edip kültürel değerlerini içinde yer aldığı yeni kültürlerin değer yargılarıyla benimsemek zorunda kalmıştır.

Bilindiği üzere Anadolu Türkleri yerleşik hayata geçtikten sonra bugüne kadar acaba hangi gelenekleri yaşatmayı başarmışlardır. Maalesef yerleşik hayat bize çok şey kazandırdığı gibi özgün kültürümüzden bir o kadarda önemli gördüğümüz değerleri yok etmiştir. Kültürel açıdan baktığımda aynı sosyal dokuyu, aynı dili, aynı hissiyatı paylaşan bir milletin farklı kolları olmanın dışında küçük lokal farklılıkların fazla bir anlam ifade etmediği görülür. Bu farklılıklar zenginliktir, mevcut farklılıklar küçük lokal alt kültürlerin üst kültürü şekillendirdiği süreç içinde bütünü tamamlayan ve bütüne can veren nirengi noktaları olarak telakki edilir. Kültürel açıdan bu bir eksiklik değil zenginliğin ve sürekliliğin hareket noktası olarak kabul edilir.

Günümüze yakın dönemlerde yaşayan Kazakların fizikî özellikleri A. Haruzin tarafından şöyle açıklanmaktadır: “Orta boylu, geniş gövdeli, parmakları taraklı (uzun), vücudu güçlü, derisi aka benzer sarı, ayakları eğri büğrü, dik çıkan ve geç ağaran saçları kara, derisi güneşte yanmış, baş yapısı brakisefal, düz burunlu, sık sakallı (bu tarif diğer tariflerden ayrılmaktadır), gençken sakalları ak ve kara karışımı karaya daha yakındır” (*Muhammed, 1994:58*). Yukarıdaki tanımlamalar dikkatle değerlendirildiğinde Kazak Türklerinin güney grubu olarak bilinen Türkmen (Oğuz) topluluklarından fizyonomik olarak da bazı önemli farklılıklarının olduğu anlaşılacaktır. Mevcut farklılıklar, günümüz Anadolu’unda yaşayan Türk topluluklarının büyük kısmının güney grubunu teşkil etmesinden² ve yerli halkla olan etnik karışımından kaynaklandığı da unutulmamalıdır.

Yedi ata desturu, Kazakları diğer topluluklardan ayırmaktadır (*Arğınbayev, 1996:21*). Yedi atasını bilmeyen bir kişi soysuz olarak görülür ve o kişiye neseptsiz olması sebebiyle kız verilmez (*Nazarbayev, 2000:28*). Bu gelenekler sayesinde Kazakların etnik yönden kısa zaman içerisinde diğer toplulukları erittikleri ve güçlü sosyo-kültürel baskı ile çeşitli küçük etnik grupları asimile ettikleri görülür (*Karpat, 2003:127-*

² Anadolu toprakları üzerinde yapılan etnik araştırmalar, Oğuz grubu Türkmenlerinin diğer (Kıpçak grubu:Kazak, Kırgız, Tatar, Karakalpak, Nogay, Başkırt vd.) gruplara oranla % 60-70'lere varan oranlarda demografik bir üstünlüğe sahip olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Oğuz grubu, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu’da yoğun olmak üzere diğer bölgelerimizde de yoğun bir kompozisyona sahiptir. Kıpçak grubuna dâhil edilen diğer Türk boyları ise demografik olarak dağıntıdır.

129). Kazaklar bu sonucu güçlü sosyal dinamiklerine ve etnik kimlik anlayışını yapılandıran ata geleneklerine borçludurlar (*Bacon, (t.y):48-49*). Sosyo-etnik dinamiklerini hareketli tutan boylar, dil birliğinin getirdiği kültürel bütünleşmeyle zaman içinde Kazak kimliğini benimsemişlerdir. Etnik kimliklerinin şekillenmeye başlamasıyla beraber Kazakların bugün Kazakistan diye tanımlanan coğrafyada, Karakitaylar'dan, Kıpçaklar'dan, Özbekler'den, Kalmaklar'dan, Kırgızlar'dan ve diğer (önceleri Sir-Deryâ boyunda yaşayıp zamanla Güney Kazakistan bölgesinden uzaklaşan boylar üzerinde) boylardan kopan parçaları sosyo-kültürel bir baskıya tabi tutarak, yabancı (kurama boy) statüsüyle sosyal yapıları içinde zamanla erittikleri unutulmamalıdır (*Nazarbayev, 2000:19,22*).

Son dönem kaynakları Kazakların kültürel yapılarını ayrıntılı olarak vermiştir. Özellikle Rus ve Çinli araştırmacılar, Türkistan'ın işgalinden önce gözlerini kırpmadan yüzlerce uzman, komutan, seyyah, coğrafyacı, tüccar, jeolog, doktor vd. meslek gruplarından insanını ölüme göndermiş ve bu bedelin getirilerini 200 yıl sonra elde etmiştir (*Kırimer, 1997:37*).

Toplanan bilgiler ışığında yüzyıllar sonra buraların işgalini sağlayacak alt yapı hazırlanmıştır. Rusya Kraliyet Akademisi'nin, Çin Asya Halklarını Araştırma Akademilerinin kurulmasının altında yatan sebeplerin biri de budur. Aradan fazla bir zaman geçmeden Rus ve Çin birlikleri Türkistan'ı (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan) farklı yönlerden ele geçirerek asırlar sürececek olan sömürge dönemlerini bu topraklarda sürdürmeye başlamışlardır (*Bacon, (t.y):106-107;Nazarbayev, 2000:81*).

Rusların bugünkü Kazakistan'ı işgalinden sonra Kazakları sosyal değerlerinden ve yaşam biçimlerinden uzaklaştırarak, sistemli bir şekilde Rus mujiklerini bu topraklara yerleştirerek demografik üstünlüğü ele geçirmek istedikleri görülür (*Karpat, 2003:129;Rywwin, 1975:23*). Bu bir ölçüde de olsa başarılımış, 1800'lü yıllara gelindiğinde, bir zamanlar sosyal değerlerine bağlı, geleneklerini muhafaza ederek kuşaktan kuşağa ulaştıran, milli bütünlüğünü koruma noktasında olağanüstü gayret sarf eden Kazaklardan geriye çok az şey kalmıştır. Büyük düşünür Abay Konanbayev'in deyişiyle Kazak saltından (geleneğinden), dininden, dilinden, vatanına bağlılığından uzak kalmış, Rusların yaşam biçimleri Kazak insanını derinden etkilemiştir (*Konanbayev, 1993:11, 25; Zenkovsky, 2000: 64-66,114.*).

Kazak beyleri halkına uzaklaşmış, marjalar (kadınlar) ahlakî çöküntüyü beraberinde getirmiş, arak (içki) tüketimi insanlar arasında yaygınlaşmış, millet içinde bütünlük yok olmuş, esaret normal bir durum gibi telakki edilmeye başlanmıştır (*Bacon, (t.y):109*). Bu yozlaşma ise,

Kazak halkının sonraki dönemlerde sömürülmesine ve Çarlık Rusya'sının Kazak topraklarındaki iskan politikası (*Karpat, 2003:139; Mütercimler, 1993:47*) ile Kazakları ve otlak alanlarını yok ederek buraları tamamen Ruslaştırmasına kadar varmıştır (*İz İstории Kazahov, 1999:236-7; Gömeç, 2003:77*). Kazaklar şehirlerden uzaklaştırılmaya, otlak alanları Rus köylülere verilmeye ve kültürel yönden Kazak gençleri eritilmeye başlamıştır.

Yapılan zulümler ve Kazakların mal varlıklarına el koyma olaylarının artmaya başlamasıyla beraber birçok Kazak, Kazakistan'ı terk ederek ulaşılması zor olan bölgelere çekilmeye başlamıştır. "XIX. asrın son dönemlerinde Altay, Tarğabatay sahasında yaşayan Kazaklar topraklarını terk ederek Kumıl, Barköl ve Mori şehirlerine doğru hızlı bir şekilde göç etmeye başlamışlardır" (*Halife Altay, 2000:5*).

Bu göç hareketleri, zamanla daha da artmaya başlayınca büyük gruplar halinde Kazaklar, 1889 yılında Altay'ın Şingil nehri boyundan 1500 aile olarak Bökey Batır'ın himayesi altında Urumçi şehrinin Karadağ adındaki yerleşim birimine göç edecektir. Daha sonra 1901 yılında 500 ev Aksu'ya oradan Kumgöl ve Balgıdağ dağlarının bulunduğu bölgeye yerleşmiştir. Çin'in bölgedeki Kazaklara huzur vermemesi, ağır vergiler alması, mallarına el koyması gibi sebeplerden dolayı 1903 yılında Tibet'in Nakşa şehrine bile göç eden Kazaklar olacaktır" (*Halife Altay, 2000:6-7*). Yani Kazaklar için zulüm bitmemiştir Çarlık Rusya'sı, Çin İmparatorluğu arkasından Sovyet Rusya ve yine Komünist Çin iktidarları, Kazaklara yaşama şansı tanımayacaktır (*Karpat, 2003:137; Mütercimler, 1993:64-65*).

Ruslar, belki Orta Asya bozkırlarına yerleşik bir medeniyet getirmiştir ama bu medeniyet arkasından gelecek olan zulmün hâkim kılınabilmesi için bir oyundan ibarettir. Her büyük medeniyet gibi onlarda sömürgeciliğin temel unsuru olan taze kan ve zenginlik kaynaklarının peşindedirler (*Karpat, 2003:132-133*).

Bu durum, Kazak düşünceleri tarafından dile getirilmeye başlanınca da düşünen beyinler ve konuşan diller teker teker Ruslar tarafından öldürülmüştür. Çarlık Rusya'sı ve Sovyetler Birliği döneminde az Kazak âlimi öldürülmemiştir. Ülke nüfusu, 1800'lü yılların sonunda neredeyse % 40'lara varan oranlarda Ruslaştırılmış, Kazaklar Kırgızistan'a, Özbekistan'a, Rusya'ya, Moğolistan'a ve Çin'e sürülmeye başlanmıştır (*Karpat, 2003:120-121; Bacon, (t.y):30*). Özellikle farklı ülkelerde iskan edilerek nüfus azaltılmış ve Kazakistan çeşitli etnik unsurların bir arada yaşadığı ülke haline getirilmiştir. Öyle ki Kazak nüfusu 1920 yılında 4.700.000 yani % 50,3'e Ruslar (Ukraynalılarla birlikte) ise % 46'ya varan bir orana kadar ulaşmış ve demografik yapıyı değiştirmiştir (*Madanov, 1995:146*). Bu da Kazak nüfusunun hangi oranlara çekildiğini

göstermesi açısından dikkat çekicidir. Sonraki dönemlerde durum daha da vahimleşecek yıllar sonra Kazak nüfusu % 38'lere kadar azalacaktır.

Çarlık Rusya'sının zulmü ve iskân politikaları sona ermeden daha büyük bir yıkım kısa süre sonra Kazakistan topraklarında yaşanacaktır. Rusya'nın son dönemlerinin sürekli savaşlarla geçmesi ve halkın fakirleşmesi sonucunda insanlar, Rus çarına düşmanlık beslemeye ve çarı devirebilmek için her türlü muhalefetle birlikte hareket etmeye başlamışlardır (*Garder, 1975:17;Burçak, 1983:6*). Bu durum uzun sürmemiş büyük mücadelelerden sonra ihtilalciler, Rus Çarlığına son vererek ülke yönetimini ele geçirmişlerdir (*Dickhut, 1978:10-11*). Yapılan ihtilal, Rus Çarlığının son dönemlerinde gerçekleştirilen sanayi inkılapları sayesinde var olan işçi sınıfı tarafından desteklenmiş ve yeni Sovyet rejiminde ideolojik yapı ön plana çıkmaya başlamıştır (*Jacoby, 1999:128-129;Strachey, 1979:75,76*).

İhtilal sadece Rusya'da değil diğer topluluklar arasında da kabul görmüş Lenin, Özbekler, Tatarlar, Kırgızlar, Başkırtlar ve diğer Slav kökenli topluluklar tarafından desteklenmiştir. Lenin, Asya halklarının Çarlık Rusya'sı döneminde çektikleri zorlukları bildiği için özellikle onlara bağımsızlık vaadinde bulunmuştur. Lenin, Orta Asya halklarına, 24 Mayıs 1917'de "Rusya Halkları Beyannamesi"nde yaptığı konuşmayla; "Rusya Müslümanları, Volga ve Kırım Tatarları, Sibiryaya ve Türkistan Kırgızları ve Sartları, Kafkas ötesinin Türk ve Tatarları, Çeçenler ve Kafkas Dağlıları, sizler !...Camileri ve ibadethaneleri yıktırılmış, inanışları, gelenekleri, çarlar ve Rusya'nın yıkıcıları tarafından boğulmuş olan sizler !...İnanışlarınız ve gelenekleriniz, millî ve kültürel kurumlarınız bundan sonra serbesttir ve dokunulmazlık içindedir. Millî hayatınızı serbestçe ve müdahalesiz şekilde organize ediniz. Bu sizin hakkınızdır. Biliniz ki, haklarınız Rusya'nın tüm halklarının hakları gibi, ihtilalin bütün gücü ve onun organları olan milletvekilleri, işçiler, askerler ve köylülerin sovyetleri tarafından korunacaktır. O halde bu ihtilali destekleyiniz !... (*Bennigsen, 1994:127; Kırimer, 1997:112*) şeklinde vaatte bulunmuştur. Ama bu vaat çok uzun sürmemiş bir süre sonra millî devletlerin kurulmaya başlaması ile Sovyet yönetimi tehdit unsuru oluşturur korkusuyla Özbeklere, Kazaklara ve diğer Türk topluluklarına askeri birlikler gönderip bağımsız devletleri kuranları hunharca katletmiştir (*Weingast, 1976:182-185;Bacon, (t.y):129-130*).

1918–1919 yılları arasında Alaş Orda Hükümeti, Kazakistan topraklarını yönetmesine rağmen, Kızıl Ordu 1920 yılında Kazak topraklarına girmiş, karşı koyanlar ile millî hareketin önde gelenleri ortadan kaldırmıştır (*Rywwin, 1975:34;Uzel, 1997:29-32*). 1920–1921 yılında Kazakistan'da Sovyet ordularının yaptıkları katliamlarda ve sürgünlerde yedi yüz ile bir milyon insan ölmüştür. Kazak Sovyet Cumhuriyeti'nin

başkenti 1929 yılında Kızıl Orda'dan Almatı'ya nakledilmiştir (*Budak, 1999:57-58; Mütercimler, 1993:69*).

Aslında sosyalist rejim tesis edilmeden önce “Kurucu bir cumhuriyetin birlikten ayrılma hakkı, sadece 1917 beyannamesinde belirtilmekle kalmamış, ondan sonra her fırsatta tekrar edilmiş ve nihayet en son anayasa olan 1937 anayasasının 17. maddesiyle de bir defa daha belirtilmiştir. Ancak bütün bunlar lafta kalmış ve bu hakkın (Türk Cumhuriyetleri tarafından) kullanılmasına meydan verilmemiştir” (*Caroe, t.y./C.II:232; Zenkovsky, 2000:130-133*). Bu tarihlerde özerk statüye sahip olan Türk cumhuriyetlerinden büyük olanlarının gücünü kırmak ve ilerde tehlike oluşturmasını engellemek için sunî devletler kurulmuştur. Özellikle Kazakların gücüne darbe indirmek, demografik ve askeri güçlerini zayıflatmak için Kırgızları Kazaklardan ayırarak 1920 yılında Kırgız Sovyet Cumhuriyeti tesis edilmiştir (*Cagnat&Jan, 1992:146; Zenkovsky, 2000:215-216*). Yine aynı şekilde Kırgızistan topraklarında çok sayıda (Talas şehri ve çevresinde) Kazak yaşamaktadır ve ülke nüfusu içinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Kırgızların konuştukları lehçenin Kazakça'dan çok az bir farkı vardır bu da eski Kırgız dilinin Tanrı dağları sahasında yaşayan Kırgızlara bıraktığı mirasın silik olan izleridir (*Kalkan, 2006:7*).

Bir yandan Kazak ve diğer Türk boylarını göçe zorlayarak farklı bölgelere süren Sovyet yönetimi, diğer yandan Türk hakları arasındaki dil farklılıkları üzerine Kazakları Kırgızlardan, (*Bennigsen&Quelguejay, 1994:186; Karpat, 2003:94*) Karakalpaklar'dan ayırmaya, Kıpçakları Tatarlardan Başkırtlar'dan, Özbekleri Tacikler'den kopararak rejimini tesis edebileceği alt yapıyı şekillendirmeye çalışmıştır. Bu halklar arasında etnik farklılıkları ön plana çıkararak, birbirlerine düşman etme yollarının arayışı içine girmiştir (*ABD, 1993:6*).

Sovyet yönetimi, Kazakları yerleşik hayata geçirmeden rejimi sağlam temeller üzerine tesis edemeyeceğini bilmektedir. Bunun için öncelikli olarak Kazak baylarını (zenginlerini) ortadan kaldırmak zorundadır. Kısa bir sürede olsa komünist ideoloji, mülkiyet politikasıyla buna ters bir hareket tarzı sergilemiştir. Bu ters politika uzun sürmemiş rejim benimsenince isyan ve ayaklanma riski ortadan kalkmış, Kızıl Ordu bütün gücüyle önceden belirlenen planlara göre Kazak zenginlerini tutuklamaya ya da topraklarını devlete vermeye zorlamıştır. Halk, zenginlerin sahip olduğu malların haksız şekilde elde edildiğine ve bu mallara sahip olma hakkının bulunmadığına inandırılarak zenginlere düşman edilmiştir. Birçok Kazak zengini ve eğitimli insanı işte bu dönemde vatanlarını terk ederek başka ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır (*Dickhut, 1978:40; Schwarz, 1964:86-87*).

Demograf Makaş Tatimov'un verilerine göre Kazakların 1926 yı-

lındaki nüfusu 4 milyon 200 bin civarındadır (*Esmâğambetov, 1994:38; Ailen, 1976:46-47*). Zenginliğin halk arasında paylaşımı, topraklara el koyulması ve halkın elindeki malların tard edilmesi Sovyet yönetimi tarafından “kollektivizasyon” kollektifleştirme şeklinde tanıtılmıştır (*Ergün, 1992:110-111*).

Lenin’in fikir babası olduğu fakat uygulamaya ömrünün yetmediği bu politika, rejimin canavarı olarak bilinen Gürcü Stalin tarafından uygulanacaktır (*Dickhut, 1978:24*). Bu dönemde zenginlerin elinden “1.360.000 hektar mera, 1.250.000 hektar ekilebilir toprak alınmış ve köylülere dağıtılmıştır. 1928 yılında konar-göçer Kazak-Kırgız-Özbek ve diğer Türk gruplarından 145.000 hayvan alınmış ve bu mallara el koyulmuştur” (*Bacon, (t.y):131; Eriş, 1978:136-138*). Yapılan baskı ve el koyma hareketleri Kazakları artık zor durumda bırakmaya başlamıştır. Bir Kazak için at, koyun ve deve hayatta kalmanın ön şartını oluşturur. “Komünist hücum birlikleri sürüleri dağıtmaya ve bunların sahipleri olan göçebelere, hayvanlarını kollektif çiftliklere teslim etmeleri için baskı yapmağa başladıklarında, göçebeler hayvanlarını öldürmüşlerdir. Bunların çoğu mallarının, mülklerinin müsaderesine karşı koymuşlardır. Bu gibiler yargılanmış; ya hapsedilmiş, ya da kurşuna dizilmişlerdir” (*Rywkin, 1975:68*).

1929 yılında Kazakların elinde bulunan 7 milyon 442 bin hayvanın sayısı 1933 yılında 1 milyon 600 bine, 21 milyon 943 bin olan koyun sayısı ise 727 bine düşmüştür (*Esmâğambetov, 1994:174; Madanov, 1995:66*). Bu, Kazaklar için yaşam kaynaklarının kurutulması ve yok edilmesi anlamına gelmektedir. Zaten amaçta budur. Stalin, konar-göçer yaşam biçimine son vererek Türk halklarını şehre inmeye zorlamaktadır. Amaç yaşam biçiminden ve geleneklerinden kopan halkın zamanla Ruslaşması ve bir Sovyet vatandaşı gibi yaşamasıdır.

1930’lu yıllara gelindiğinde yapılan katliamlardan, sürgünlerden, açlık ve benzeri sebeplerden dolayı Kazak halkının nüfusu 2 milyon 90 bin kişiye kadar düşmüştür. Nüfusun neredeyse % 50’si kaybedilmiştir. Gidenlerin yerine tabi ki Rus köylüleri yerleştirilmiş, bereketli topraklardan Kazaklar uzaklaştırılmıştır (*Weingast, 1976:194,195*). 1930 yılında Kazaklar kitleler halinde sınırı geçerek Çin’e kaçmaya başlamışlardır (*Cagnat&Jan, 1992:158-9*). Aynı tarihlerde 44.000 aile Türkmenistan’a göç ettirilmiştir. 1931-1932 yılında ortaya çıkan kıtlık tam manasıyla Kazaklar için bir katliamdır. Her şeyi ellerinden alınan Kazaklar açlıktan günbegün ölmüştür. Devlet tarafından kollektivizasyon adı altında halkın mallarına el konulması sebebiyle insanlar yiyecek bir şey bulamamıştır. Dönemin yabancı kaynakları, 1933 yılında Frederik Bartell’in Newyork Times gazetesinde yayınlanan makalesinde ve Ralf Barnest Herald Türbin’deki farklı bir makalesinde katliamın boyutlarını açıklanmış ve

Kazakların insan kaybını 1 milyon olarak göstermiştir (*Esmagambetov, 1994:38; Kırımer, 1997:132-3*).

Bu kaybı, bazı yabancı kaynaklar B. Schiller, 860.000'i aşkın olarak, R. Monkvest, 1.000.000'u aşkın, M. Olcott ise 1.500.000 insan açlıktan kırlmıştır şeklinde açıklamaktadır (*Kasımjanov, 1994:80*). Katliam sadece Kazaklara yapılmamıştır Tatarlar, Kırgızlar, Özbekler, Türkmenler bu vahşetten nasiplerini almıştır. Ruslar ise yetiştirerek içlerinden çıkardıkları katilin (J. Stalin) yaptıklarının bedelini daha da ağır bir şekilde ödemişlerdir (*Brzezinski, 1992:20-21*). Acımasız bir katil olan J. Stalin'in uyguladığı program sebebiyle Rusya'da ve Ukrayna'da milyonlarca insan ve çocuk açlıktan can çekişmiştir. Rus kaynakları ve bütün dünya haftalarca küçük çocukları kaçırdıktan sonra yerken yakalanan yüzlerce Rus köylüsünün tutuklanmasını ve vahşeti gösteren fotoğrafları yayınlamıştır. Vahşet sadece Türk halklarını (Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar vd.) değil Rusları da sonu bilinmeyen bir yola sürüklemiştir. "1932 yılındaki korkunç açlıktan sonra mükemmel giden iklim şartları sayesinde düzelen 1933 rekoltesi besin ikmalini bir ölçüde de olsa düzeltmiştir" (*Gaucher, 1980:211*).

KAZAKLARIN KAFİLELER HALİNDE ÇİN'E GÖÇLERİ

Kazaklardan bir grup, Sovyetlerin bu politikaları sebebiyle 1933 yılından itibaren özellikle güz aylarında Altay'ın Sarıtoğay nehri bölgesinden göç ederek Barköl'e gelmiştir. Daha sonra da Barköl'den Kansu (Doğu Türkistan'a) şehrine geçilmiştir. Bu tarihlerden sonra göç eden Kazakların Sovyet rejiminin zulmünden kurtuldukları görülür ama Kazakistan'da zulüm bütün şiddetiyle devam ettirilmektedir (*Hekimoğlu, 1998:68-70; ABD, 1993:3*).

Kazaklar, 1931 yılında istenen ağır vergilere ve zulme güçleri ölçüsünde karşı koymaya çalışarak Uygurlarla birleşip Çin'de isyan çıkarmıştır. Fakat Çin ordularının büyüklüğü ve sergilediği politika karşısında dayanamayan Kazaklar büyük kayıplar vererek buldukları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlardır (*Cagnat&Jan, 1992:156-7,245*). Bu saldırılarda Hasantu köyüne yapılan baskında Kazakların büyük bir kısmı askerler tarafından kılıçtan geçirilmiş sadece köyde olmayanlar kurtulmuştur. Bunlardan biride daha sonra Kazakların başına geçecek olan Elishan Batır'dır. Elishan Batır, Çinli vali Şın Şısay ile birçok mücadeleye girişmiş ve valiye büyük kayıplar verdirmiştir³.

³ Bu bilgileri birinci elden kaynak olarak veren Halife Altay, "Büyük Göçü" gerek hatıratlarında gerekse röportajlarında bütün yönleriyle dile getirmiştir. Bu büyük şahsiyet ömrünü Kazaklara adamıştır. Aynı zamanda ilk kez Kuran-ı Kerim'i Kazakça'ya çeviren kişidir. Dolu dolu geçen ve halkına hizmetle son bulan 87 yıllık ömrü, 2003

Kazaklar, bu mücadelelerin sonunun gelmediğini görünce 1934 yılında 500 aileden oluşan bir grupla Adubay, Tungışbay, Tayşı, Seyithan Batır'ın liderliğinde Kansu ve Şincan'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Elishan hareket eden birinci grupla birleşmek için 600 ailelik bir kabileyle 1935 yılında gece hareket ederek sınırı geçmek istemiştir. Çin birlikleri ile yapılan şiddetli mücadelelerden sonra sınır geçilmiş ama kayıplar verilmiştir. Üçüncü grupta göç edenler arasında ise Zayıp adlı bir Kazak batırı (yiğidi) vardır ve ekibin başındadır. Yanında yer alan Kasım adlı komutan ise kahramanlıkları ile tanınan ve Çinlilerin çekindiği bir askerdir. Vuku bulan çarpışmalarda Çinlilere ağır kayıplar verdirmesine rağmen esir düşmüştür. Esareten Çin askerlerini öldürerek kurtulmuş daha sonra Zayıp Batırla birleşerek 1936 yılında sınırı geçip Kansu'da bulunan Elis Han'a katılmıştır. Dördüncü grup ise, 1937 yılında Kocabergen Batır'ın yönetiminde sınırı geçip diğer Kazaklarla birleşmek istemişse de Çin birliklerinin düzenlediği saldırılar sonucunda geri dönerek tekrar Barköl'e yerleşmiştir (*Halife Altay, 2000:13-17*). Sınırı geçemeyen bu Kazakların sonu, Stalin'in zulmüne uğrayan Kazaklardan da kötü olmuş, esir alınanlar Çin zindanlarında zulüm içinde işkencelerle hayata gözlerini yummuşlardır.

Altay ile Barköl arasında Beytik adlı bir dağ vardır. Bu dağın bir tarafını Çin, diğer tarafını ise Moğollar kontrol altında tutmaktadır. Çin hükümeti sinsice bir plan hazırlayarak görüşme yapılacağı bahanesiyle bütün Kazak liderlerini Nurali Batır'ın çadırına toplayarak tamamını ani bir baskınla öldürmeyi planlamış ama casusluk yapan kişinin olayı bildirmesiyle liderler hızla bölgeyi terk etmiştir. Kaçan Kazaklar, Bisan ile İnez dağları arasında kalan Lom nehrini geçip, İnez dağına ulaşmak için gece hareket ederek göçe başlamışlardır. Gündüz Çinli askerlerle karşılaşmamak için dağların ve ormanların arasında beklenmiş gece ise sessizce yol alınmıştır (*Halife Altay, 2000:17-24*).

İnez dağından geçtikten sonra Moğolistan sınırlarına girilmiştir, Moğol askerleri ile karşılaştıklarında askerlere ağır bir darbe indiren Kazaklar çok sayıda ganimet elde etmiş Çinlilere kaptırdıkları silah ve mühimmat kadar silah ele geçirmişlerdir. 1939 yılında Sarımaçın ve Karamaçın dağlarını aşan Kazaklar, daha da ileriye doğru hareket ederek yerleşecek yerler aramışlardır. Bu dönemde yine 2500 aile Barköl'den hareket ederek diğer Kazaklarla birleşmeye çalışmıştır. Kansu'da kalan Kazakların zorla atları, silahları ve malları ellerinden alınmıştır. Uzun süren zulüm ve Çin askerlerinin katliamına rağmen uygun zaman gelene kadar iki yıl bu bölgede kalınmıştır.

Zamanı geldiğinde harekete etmeye başlayan Kazaklar, Çinli valinin zulmünden korunabilmek için başka yerlere göç etmek zorunda

kalmışlardır. İlk olarak Elishan Batır, Kazakları Hindistan'a göç ettirmiştir. Hindistan'a göç edebilmek için Tibet'in binlerce metre yüksekliğinde oksijenin az olduğu amansız toprakları geçmek gerekecektir. Tibet'in bazı bölgeleri Müslüman olan Dunganların elindedir. Fakat Kazakların can ve mal varlıklarına zarar vermeye başlayan Tibetlilerle aralarında şiddetli savaşlar olmuştur. Ani baskınlarla Kazakların bulunduğu köyleri (avıl-avıl) basan Tibetliler, Kazaklardan ağır isteklerde bulunmuşlar mal, kadın ve başka şeyler istemişlerdir. Çarpışmalar sırasında bir ara Elishan Batır ellerine esir düşmüşse de sonradan kurtulmayı başarmıştır.

Tibet dağlarından geçerken yüksek rakım sebebiyle Is denen bir hastalık insanlar arasında görülmüş, ağzından kan gelen ve ciğerleri zarar gören çok sayıda Kazak yolda ölmüştür. Ölen Kazaklar kış olması sebebiyle toprak kazılamadığı için öldükleri yerlere terk edilmiştir. Bugün Türkiye'ye gelmiş olan birçok Kazağın dedesi, ninesi, amcası ya da dayısının kemikleri Tibet yaylalarında. Tibet'ten geçene kadar Kazaklar, Tibetlilerin düzenlediği saldırılardan ve hastalıklardan dolayı yüzlerce kayıp vermişlerdir. Tibet ile Hindistan sınırına yaklaşıldığı sırada Dunganlar'ında içinde yer aldığı birliklerle yapılan savaşta Kazaklar 500 kadar ölü ve 500'ü aşkında esir vermişlerdir. Yollarda insanlar açlıktan bitkin düşmüş, Kazaklar yolları üzerinde bulunan köylere baskınlar düzenleyerek at ve koyun çalarak hayatta kalmanın yollarını aramışlardır.

Yenilgiye uğranan savaşta Kazakların silahlarının büyük bir kısmı Tibetlilere kaptırıldığı için kalan halk büyük çaplı çarpışmalara girmeyi göze alamamıştır. Göçün buradan sonraki kısmını **Halife Altay**'ın canlı olarak anlatımından aktaralım. "Yola çıkan Kazak aileleri Hindistan sınırına yakın bir yerde bulunan Şuşil adlı bir yerleşim birimine ulaşmışlardır. Hint sınırından içeri girmeden askerlerin Tibet'teki çatışmalardan haberdar olması sebebi ile sınır boylarında önlem aldıkları görülür. Kazaklar izinsiz Hint sınırını dağlık bölgelerden geçmeye çalıştıkları için askerlerle şiddetli bir çarpışmaya girişmişlerdir. Esir düşen Kazaklardan birinin üzerinden Kuran-ı Kerim çıkınca Hintliler bunların Müslüman olduğunu anlayıp çarpışmayı durdurmuşlardır.

1941 yılında Hindistan, İngiliz hâkimiyetinde olduğu için, Kazak ileri gelenleri İngiltere'nin Hindistan valisinden mülteci olarak yerleşmek için izin istemişlerdir. Vali, bu isteği uygun görünce Kazaklar sınırı Hint askerlerinin riyasetinde geçerek yerleşmeye başlamışlardır. İlk iş olarak bütün Kazaklar aralarında yönetimi belirlemek için kurultay düzenlemiş ve başlarına Elishan Batır ile Osman Zayıpoğlu'nu idareci olarak seçmiş toplam 19 kişiden oluşan bir Keneş Meclisi kurmuşlardır. Hint hükümeti, Kazakları üç parçaya ayırıp Kaşmir eyaletinin Ladah bölgesine, başka bir grubu Kargil şehrinden geçirerek Himalayaları kat ettirerek meşhur Zulcila geçidini aşırıp yerleştirmiştir. Diğer gruplar ise Muzafferabad ve

Pencap taraflarına gönderilmiştir.

Bu göç hareketleri sırasında Müslümanlar, Kazaklara büyük yardımlarda bulunmuşlardır. Özellikle dinî çatışmalar sebebiyle sonradan kurulacak olan Pakistan Devleti, Hindistan'dan kopmak üzere olduğu için Pakistan'ın Müslümanlara bir çekim merkezi olması amacıyla Hintli Müslümanlar büyük gayret sarf etmişlerdir. 1943 yılında bazı Kazakları buldukları yerlerden Bopal'e göç ettirmişlerdir. Farklı bir grupta Kanpor şehrine gönderilmiştir" (*Halife Altay, 2000:56-78*). Hindistan'ın ikliminin nemli ve sıcak oluşu bazı Kazakların hastalıklara yakalanmasına ve ölümüne sebep olmuştur. Bu durum, Kazakların huzur içinde bulunduğu dönemlerde bile kayıplar vermelerine sebep olmuş Çarlık zulmü, Sovyet zulmü, (*Dugin, 2004:181-2*) Komünist Çin zulmü derken Tibet'in ve Hindistan'ın iklimi ise adeta savaşlardaki kadar Kazaklara kayıp verdirmiştir. 1944-45 yıllarında Çin'de Şarki Türkistan ordusu (Kazaklar bu orduya dâhildir) ile Çinli birlikler arasında şiddetli mücadeleler devam etmiştir (*Kazakbalası, 1980:75*).

Kazak nüfus her geçen gün azalmaya başlamış, bu durum Kazaklar arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. Hindistan'da iklim sebebiyle göz göre göre insanları kollarında can vermeye başlayan Kazaklar arayışa geçmiş ve yine akla göç gelmiştir. Tam bu sırada 1946'lı yılların başında Hintliler, İngiliz zulmünden kurtulmak için bağımsızlık hareketine girişmeye başlamışlardır, ülkede askerî çatışmalar için savaş hazırlıkları yapılmaktadır. 1947 yılında Çin hükümetinin sınırı kapatması sebebiyle önceden göç edemeyen bazı Kazak boyları da Hindistan'a girmeyi başarmış ve Çin'in zulmünden kurtulmuşlardır.

1947-1950'li yıllarda Kazakların (Hint ve Pakistan hükümetinin ellerinden gelen yardımları yapmalarına rağmen) sıkıntılı bir dönem geçirdiklerini belirtmek gerekir. 1949 yılına kadar Şarkî Türkistan Cumhuriyeti varlığını sürdürmüş, Rusya'nın baskısı sonucunda bu devletin hâkimiyetine son verilmiştir (*Oraltay, 1976:124, 184*). 1949 yılında Çin hükümeti Sincan'ı (Doğu Türkistan'ı) tamamen ele geçirerek burada yaşayan Uygur ve Kazakları katliama tabi tutmuş, rejim düşmanı olarak niteleyip zindanlarda aç, susuz bırakarak işkenceyle öldürmüştür. Kazakların Çin'den kaçışının dünya kamuoyunda gündem oluşturması sebebi ile Çin propaganda amaçlı olarak Hindistan'daki elçisini sürekli olarak Kazaklara gönderip geri dönmelerini Sincan'daki Kazakların iyi bir yaşam sürdürdüklerini göstermelik propaganda filmleri ile sağlamak amacıyla çalışmalar başlatmıştır (*Cagnat&Jan, 1992:168,186,246*).

Bu faaliyetler için çok sayıda kişiyi seferber eden Çin, uzun çalışmaların sonunda birçok vaatle 7 aileyi ikna etmiş 30 kadar kişi geri dönmüştür. 1952 yılında bu kişileri Tarım vadisine yerleştirme bahanesi ile deniz-kara yolu ile götürmüş ve tamamı rejim düşmanı olarak kurşuna

dizilerek öldürülmüştür. Kazaklar, Komünist Çin Hükümeti'nin ikna çalışmalarını engelleyebilmek için Doğu Türkistan Kazak Göçmenleri Derneği'ni kurarak Kazakları bilgilendirmiş ve Çin elçisini etkisiz hale getirmeye çalışmışlardır. Bu arada da Sovyet casusları Çin'in iç bölgelerinde yaşayan Kazaklara ulaşarak bölgede Uygurlarla birlikte ayaklanmalar çıkarıp Doğu Türkistan'daki etkilerini devam ettirmeye çalışmışlardır (*Cagnat&Jan, 1992:182-3*).

Kazakların içinde bulunduğu bu durum, hayatta kalabilmek ve geçimini temin edebilmek amacıyla farklı işlerde çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. Kazakların farklı meslekleri öğrenmeye başlamaları ile biraz olsun ekonomik güçleri artmış yaşam standartları yükselmiştir. Sanayileşme sürecinde özellikle dericilik, bu dönemde öğrenilen ve geliştirilen meslek grubu olarak dikkat çekmektedir. Kazaklar geleneksel deri işleme metotlarını dışında çeşitli makinelerle deri işleme ve değerlendirme metotlarını Hintli zanaat erbaplarından öğrenmeye başlamışlardır.

1950 yılı, Kazak göçmenleri için bir dönüm noktası olmuştur. İlk olarak Kazak göçmenleri resmî bir görev sebebiyle Pakistan'a gelen gazeteci Mehmet İrfan'la görüşme imkânına sahip olmuştur. "Peşavar şehrinde yapılan görüşmede, Kazakların Türkiye'ye göç etmek istemelerini bildirmeleri üzerine gazeteci Türkiye'nin Lahor elçisi olan Nebil Batu ile bir görüşme ayarlamıştır. Yapılan görüşmede elçi kaç kişi olduklarını sorunca "1941 yılında 3039 kişi idik ama bir yıl içinde hastalık ve diğer sebeplerden dolayı 1400 kişi kaldık deyince elçi derin derin düşünmeye ve gözleri dolmaya başlamıştır. Halife Altay, "Çinlilerden, Tibetlilerden, Hintlilerden hep diplomatik tavır gördüğümüz için şaşır-mıştık elçinin bu şekilde davranması bize ilginç gelmişti" demektedir" (*Halife Altay, 2000: 112-116*).

Elçi, 1400 kişinin listesini alarak Türkiye Cumhuriyeti devletine iletceğini Büyük Millet Meclisi'nin kararının gerektiğini belirtmiştir. İki yıl bu karar beklenmiş, bu arada 1952 yılında elçilikle görüşmelere devam edilmiştir. O yıl, elçiliğe, meşhur şair ve yazar Yahya Kemal Beyatlı atanmıştır. Elinden geleni yapacağını ve elçiliğe sürekli gelip gitmemelerini, Kazak liderlerin Çin istihbarat örgütleri tarafından öldürülebileceğini, bunun için elçiliğin gizli bir kurye ile kararı kendilerine ulaştıracaklarını söylemiştir.

"Aradan uzun bir zaman geçmeden, 1952 yılında Nevruz ayının 13'ünde 3/1495 numaralı kararla Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kazakların göçmen olarak deniz ve kara yoluyla getirilmesini açıklayan kararını bize kurye vasıtasıyla gönderdi. Bu karar bizim için kurtuluştur, 2000 insanımız hastalıktan öldüğü gibi 6 yıl içinde hiçbir çocuk doğmamıştı. Hindistan'ın iklimi, bulaşıcı ve ateşli hastalıkları sebebiyle bir tek kadın

bile hamile kalmamıştı” (*Halife Altay, 2000: 114*). 1953 yılında elçi de-ğişmiş Selahaddin Erbol adlı kişi elçi olmuştu, bu kişinin riyasetinde elçilikte oluşturulan heyette Halife Altay’da yer almıştır. Halife Altay’ın iyi derecede Türkçe bilmesi ve Kazakların nerelerde olduğunu izliyor olması sebebiyle 1953 yılında ilk ekiple 29 adam daha sonra diğerleri olmak üzere toplam 1379 kişi gönderilmiştir.

Karaçi şehrinden Basra’ya oradan Bağdat’a, Bağdat’tan İstanbul’a kadar uzun bir yol kat edilmiştir. 1954 yılında Kazaklar, Bağdat’tan Irak tarafındaki Nusaybin şehrinin Talköşek adlı yerleşimine, buradan vagonlara bindirilip Urfa, Halep, Adana demiryolu ile İstanbul’a ulaştırılmıştır. Yolda sıcaklık hariç hiçbir zorluk çekilmemiş, önceden kumanyalar hazır olduğu için bunlar yenilmiştir. Kazakları Türkiye’nin Başbakanı rahmetli Adnan Menderes karşılamıştır, halk Zeytinburnu, Sirkeci ve Tuzlaya yerleştirilmiştir.

1889 yılından beri uzun yıllardır süren zulüm dönemi sona ermiştir. Artık yeni bir hayat önlerinde Kazakları beklemektedir. İstanbul’a geldikten 6 ay sonra yerleştirildikleri misafirhanelerde halkın canı sıkılmaya başlamıştır. Yiyecek sıkıntısı olmamasına rağmen Kazaklar yerleşik hayata daha alışık değildir, bunun için Türk hükümetinden yerleştirilecekleri, hayvancılık yapabilecekleri yerler istemişlerdir. Kazaklar için Manisa’nın Salihli ilçesi, Niğde’nin Ulukışla ilçesi, Konya’nın İsmil-Ereğli ilçesi, Kayseri’nin Develi-Yahyalı-Yeşilhisar ilçeleri, Aksaray’ın Sultanhan köyünde yerler tahsis edilmiştir. “İlk olarak Salihli ilçesine 50 aile gönderilmiştir. Bu aileler, deri işleme zanaatını bildikleri için kısa sürede yerli halkla ticarete başlamış ve zamanla zengin olmuşlardır, bugün onların arasında çok sayıda tanınan tüccar mevcuttur” (*Halife Altay, 2000:117-120*).

İstanbul’da kalan Kazaklar ise deri ticaretiyle uğraşmaya ve bu sektörü tamamen kontrolleri altına almaya başlamışlardır. Bugün İstanbul’da deri sektöründe bilinen dünyaca ünlü Kazak tüccarlar vardır. Konumuzu içine alan spesifik noktanın Altay Köyü olması sebebiyle kısaca bilgi verme mecburiyeti vardır. Türkiye’nin farklı yerlerine gönderilen Kazak Türklerinden bir grupta Altay Köyü’ne yerleştirilmiştir. İstatistikî verilerin ışığında Altay köyünü 2006 verilerine dayalı olarak tanımlamamız gerekmektedir.

2006 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Ayşegül Liman Çetin adlı öğrencimize “Altay Köyünün Kültürel ve Coğrafi Görünümü” adlı bir master çalışması yaptırılmıştır. Bu çalışma gerek tarihî, (özellikle) coğrafi gerekse etnografik materyalleri ihtiva etmesi sebebiyle köy halkı hakkında değerli bilgiler vermektedir.

Altay köyünün⁴ “1954 yılında temeli atılmış olup ilk yerleşim 30 Temmuz 1955 yılında gerçekleşmiştir. Bu köyün adı ilk olarak Ural köyü şeklinde konulmuş fakat Kazakların itirazı üzerine Altay olarak değiştirilmiştir. Köy, 22.070 dekar arazi üzerine kurulmuştur. 2510 sayılı İskân Kanunu’na göre köye 165 hane yerleştirilmiştir. Köyde kişi başına düşen arazi 30 dekadır. Ayrıca herkese 3 dekar bağ dağıtılmıştır. Her evin kurulduğu alan 600 metrekaredir. Evler küçük olup 48 metrekare üzerine inşa edilmiştir (*Liman (Çetin), 2006:36*). “Köy 1000 ile 1400 m’ye varan basamaklı bir yerleşime ve araziye sahiptir. İklim olarak karasal özellik sergilemekte yarı kurak step bitki örtüsü taşımaktadır. Kıraç araziye sahip olduğu için sulu tarım yapılamamaktadır (*Liman (Çetin), 2006:41,52,55*). Bu da sadece hububat ürünlerinin yetiştirilmesine neden olmakta diğer ürünler yetiştirilemediği için istenilen gelir elde edilememektedir.

DEĞERLENDİRME

Dikkatle incelendiği zaman bölgenin verimsiz tarım arazisi olduğu görülür, bu arazide Kazakların yaşaması çok zordur. Dönemin yetkilileri Kazakları tarım yapmaları düşüncesi ile bu bölgeye göndermiştir ama Kazaklar tarım yapmayı çok iyi bilmemektedir. Aynı zamanda arazinin kıraç ve susuz olması Kazaklara yaşama şansı tanımadığı için Kazakların büyük bir kısmı geri dönerek İstanbul’a yerleşmiştir. Verilere göre 1965 yılında 636 olan nüfus % 202’lere varan azalma oranlarına göre 2000 yılında 163’e düşmüştür (*Liman (Çetin), 2006:59*). Bu oranın ne anlama geldiği demografik açıdan değerlendirildiğinde buranın zamanla ölü bir köye dönüştüğü açıkça görülür.

Türkiye’ye göç ederek gelen Türk toplulukları ilk kez böyle bir durumla karşılaşmamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin maalesef bu dönemlerde bir “iskân politikası” yoktur. Aynı durum, diğer göçmenlerin yerleştirilmesi bahsinde de rahatlıkla tetkik edilebilir. Özellikle aynı dönemde yapılan göç hareketleri ile ilgili değerli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalardan dönemin hususiyetleri tespit edildiği takdirde, aynı aksaklık ve eksikliklerin sonraki göç hareketlerinde de tekrarlandığı görülecektir. Kültürel hususiyetleri ve maişet (geçim) şekillerini tam olarak bilmedikleri Türk halklarını genellikle dönemin idarecileri yanlış yerlere iskân etmişlerdir. Zikredilen dönemde gelen Balkan göçmenleri, Tatarlar (Kırım ve Kazan) ve Kafkas göçmenlerinin sonu da Kazaklardan pek farklı değildir.

Altay köyü kurulduktan sonra yerel idarecilerin insiyatifine bırakılmış bazen Köy Hizmetlerinin bazen Karayolları Genel Müdürlüğü’nün bazen Ulukışla Belediyesi’nin yardımlarıyla bugüne kadar varlığını sür-

⁴ Kazak köyündeki kültürel dokunun işlenmesi ile ilgili olarak bk. Çetin (Liman), 2006

dürmüştür. Kurulduğu yıllardaki ilgi sonradan köye hiç gösterilmemiş, köylü kendi gücü ölçüsünde varlığını sürdürmenin yollarını aramıştır. 1923–1940-1950’lerde Türkiye’ye gelen Balkan göçmenlerine gösterilen imkân ve ilgi her ne kadar sayı çokluğundan kaynaklansa da (günümüzde olduğu gibi yoğun nüfus yerel yöneticiler üzerinde siyasî baskı unsurudur) Kazaklara gösterilmemiştir. Çünkü Kazaklar sayı itibariyle azdır ve zamanla hükümetler, Kazakların bu köydeki varlığını bile unutmamıştır. Bu birazda köklü dış politikaların şekillendirilememiş olmasından kaynaklanmıştır. Yoksa çok az sayıdaki bir halkı başka bölgelere ya da verimli arazilere yerleştirmenin büyük bir ekonomik güç gerektirmeyeceği ortadadır.

Aynı dili, kültürü, dini paylaşan bir milletin parçalarını oluşturan iki halkın birlikteliğinin etnik yakınlaşmalarla daha da perçinleneceği unutulmamalıdır. Tarih yaptığımız iyilikleri de kötülükleri de bir gün karşımıza çıkarır ve çıkarmaktadır. Unutulmamalıdır ki 1940’lı yıllarda zulüm gören Kazakları 1950’li yıllarda Türkler bağrına basarken aynı yıllarda Stalin’in zulmünden inleyen Ahıska Türklerini Sovyet zulmüne ve baskısına rağmen Kazakistan’da bağrılarına basanlar Kazaklardır. Kıtık yıllarında yokluk içerisinde bir parça ekmeği bile paylaşmak her halkın gösteremeyeceği bir fedakârlıktır. İşte bu fedakârlığı gösteren korkusuz millet, bütün yokluklara rağmen dimdik ayakta durmayı başaran Kazaklardır.

Zaman Kazakların köyünde büyük değişiklikleri beraberinde getirmiş olsa da lokal (kapalı) bir kültür şeklinde yaşam biçimlerini sürdürerek sosyal yapılarını korumaya çalışmışlardır. Kendi dillerini (lehçelerini) iyi derecede konuşan genelde (çok yakın akrabalar hariç)⁵ birbirlerinde kız alıp son yıllara kadar dışarıya hiç kız vermeyen Kazaklar etnik dokularını muhafaza etmeyi başarmışlardır. Ama yerleşik hayat, Kazaklar üzerinde önemli olumsuz etkiler oluşturmuş ve bazı değerlerini kaybetmelerine sebebiyet vermiştir. Yerleşik hayat, eski yaşam biçimlerini sürdürme imkânı tanımadığı ve verimsiz topraklardan ürün elde edilemediği için (bugün bile tarımla uğraşmayı tercih etmemektedirler) Kazaklar köylerini terk etmişlerdir.

Gençler imkânsızlıklar sebebi ile İstanbul’a ve sanayileşen diğer şehirlere göç ederek daha çok deri ve tekstil sektöründe iş imkânlarına kavuşmuşlardır. Köy az sayıda insanın yaşadığı bir yerleşim alanı haline dönüştüğü için arayışlar başlamış ve Kazakistan Cumhuriyeti ile bağlar tesis edilerek halkın farklı yerlere iskânı konusunda çalışmalar başlatıl-

⁵ Bu türden evlilikler Kazak geleneğine göre şiddetle men edilmiştir. Hiçbir Kazak kesinlikle kendisiyle aynı kanı taşıyan bir boydan kızla evlenemez. Bu, asırların getirdiği bir töredir ve cezası oldukça ağırdır. Hâlen daha bu gelenek Altay Köyü Kazaklarında da muhafaza edilmektedir.

mıştır. Kazakistan zengin toprakları ve gelişmekte olan sanayisiyle bir çekim merkezi haline geldiği için birçok Kazak ülkesine yavaş yavaş dönmeye başlamıştır.

KAYNAKLAR

- ABD.: (1993), **Amerika Birleşik Devletlerinin Orta Asya Politikası**, KTÜ Yay., Trabzon.
- AILEN G.: (1976), **Sermaye ve Sosyalizm**, (Çev:M. Turhan), Oymak Yay., İstanbul.
- ARĞINBAYEV H., (1996), **Kazak Otbası**, Kaynar Yay., Almatı.
- BACON ELİZABETH E.: (t.y), **Esir Orta Asya**, Çev: Tansu Say, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- BENNİĞSEN A., & L. C. QUELGUEJAY: (1994), **Step'de Ezan Sesleri**, (Çev: N. Uzel), İrfan Yayınevi, İstanbul.
- BURÇAK R. S.: (1983), **Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri**, Gazi Üni. Yay., Ankara.
- BUDAK F.: (1999), **Kazakistan. Dünü, Bugünü, Yarını**, Ocak Yay., Ankara.
- BRZEZİNSKI Z.: (1992), **Büyük Çöküş**, Çev:G. Keskil, G. Pakkan, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.
- BUTKOV P.: (1822), "O nazvanii kazak", **Vestnik Evropı**, Vıp. 23.
- CAGNAT R. & Michel JAN: (1992), **İmparatorluklar Beşiği**, Çev:E. Akbulut, T. A. Şensilay, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- CAROE SIR OLAF: (t.y), **Sovyet İmparatorluğu, Sömürülen Milletler**, Çev: Zerhan Yüksel, C.II, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- ÇETİN (LİMAN) Ayşegül: (2006), **Niğde İli Ulukışla İlçesi Altay Köyü'nün (Kuruluşundan Günümüze) Kültürel Coğrafi Görünümü**, (Niğde Üni. Sosyal Bil. Ens., Basılmamış Yüksek Lisan Tezi) Niğde.
- DICKHUT W.: (1978), **Sovyetler Birliği'nde Kapitalizmin Restorasyonu**, (Çev: M. Gümüş), II c., Komün Yay., İstanbul.
- DUGIN A.: (2004), **Rus Jeopolitiği**, (Çev: V. İmanov), Küre Yay., İstanbul.
- EBERHARD W., (1996), **Çin'in Şimal Komşuları**, Çev: N. Uluğtuğ, TTK Yay., Ankara.
- ERİŞ M.: (1978), **Amerikan/Rus Emperyalizmi**, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- ERGÜN İ.: (1992), **Türkiye Modeli ve Türk Kökenli Cumhuriyetlerle Eski Sovyet Halkları**, Yeni Forum Dergisi Yay., Ankara.
- ESMAĞAMBETOV K.: (1994), **Kazaktar Şetel Edebiyetinde**, Atamura Yay., Almatı.
- GARDER M.: (1975), **Sovyet Rejimi Can Çekişiyor**, (Çev. S. H. Kakinç), Bedir Yayınevi, İstanbul.
- GAUCHER R.: (1980), **Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasî Cınayetler**, Yeni Yayınlar, İstanbul.

- GÖMEÇ S.: (2003), **Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara.
- HALİFE ALTAY: (2000), **Altaydan Avған El**, Atajurt Yay., Almatı.
- HEKİMOĞLU C.: (1998), **Stalin’i Anlamak**, Gelenek Yay., İstanbul.
- “Ot Peterburga do Semipalatinska. İz “Putuşestviy v Tyan-Şan v 1856-1857 godah” P. P. Semyenova-Tyan-şanskogo”, (1999), **İz İstorii Kazahov**, Almata:Jalın Basması.
- JACOBY R.: (1999), **Yenilginin Diyalektiği Batı Marksizminin Dış Hatları**, Çev:Ö. Yakupoğlu, A. Alayoğlu, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- KALKAN M.: (2006), **Kırgızlar ve Kazaklar**, Selenge Yay., İstanbul.
- KARPAT K. H.: (2003), **Türkiye ve Orta Asya**, (Çev: H. Gür), İmge Kitabevi , Ankara.
- KASIMJANOV A.: (1994), **Kazak**, Bilim Yay., Almatı.
- KAZAKBALASI G. C.: (1980), **Göçten Sonra**, Büyük Türkeli Yay., İstanbul.
- KIRIMER C. S.: (1997), **Rus Yayılmacılığının Tarihî Kökenleri**, TDV Yay., Ankara.
- KONANBAYEV Abay: (1993), **Kara Sözder**, El Yayınları , Almatı.
- MADANOV H.: (1995), **Kazak Halkının Arğı-Bergi Tarihi**, Kmebi Basması, Almatı.
- MENGES K. H.: (2000), **Türk Elderi Cana Alardın Tilderi**, Soros Fondu Yayınları , Bişkek.
- MINJAN N.: (1994), **Kazaktın Kısaça Tarihi** (Köşirgen: M. Kani), Jalın Yayınları , Almatı.
- MUHAMMED M.: (1994), **Orıs Ensiklopediyalarındağ Kazak Sejiresi**, Atamura Yay., Almatı.
- MÜTERCİMLER E.: (1993), **XXI. Yüzyılın Eşiğinde Uluslararası Sistem ve Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri Modeli**, Anahtar Yay, İstanbul.
- NAZARBAYEV N.: (2000), **Tarihin Akışında**, Çev: F. Arıkan, S. Arıkan, Om Yayınevi , İstanbul.
- ORALTAY H.: (1976), **Kazak Türkleri**, Türk Kültür Yay., İstanbul.
- RYWKIN M.: (1975), **Asya’daki Rusya**, Çev: Behzat Tanç, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- SAMAYLOVIÇ A. N.: (1957), “Kazak Kelimesi Hakkında” (Çev: Saadet Çağatay), **TDAY Belleten**, Ankara.
- SARAY E., (1997), “Kazak Atauının Izimen” (Kurastırğan: E. Akkoşkarov), **Kazak Tarihnan**, Jalın Yay., Almatı.
- SCHWARZ F.: (1964), **Komünistlerin Söylediklerine İnanılabilir mi?**, Türkiye Ticaret Odaları Birliği Yay., Ankara.
- STRACHEY J.: (1979), **Büyük Uyanış Emperyalizmden Hürriyete**, (Çev:O. Karaveli), Tur Yay., İstanbul.
- UZEL L.: (1997), “1905 Yılında Kazakeli’nde Başlayan Alaş Orda Hareketi ve Alaş Partisi II”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 123.

WEINGAST D. E., (1976), **Komünizmin İç Yüzü**, (Çev:N. Sefercioğlu), KB Yay., Ankara.

ZENKOVSKY S. A., (2000), **Rusya'da Türkçülük ve İslam**, (Çev: A. N. On-gun), Günce Yayıncılık, Ankara.